

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

e-ISSN: 2587-1854

Sayı: 44

Samsun – 2018

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
e-ISSN: 2587-1854
2018 Sayı: 44

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY
REVIEW OF THE FACULTY OF DIVINITY
e-ISSN: 2587-1854
2018 Number: 44

**Ondokuz Mayıs Üniversitesi adına sahibi /
Owner on behalf of Ondokuz Mayıs University**
Prof. Dr. Sait BİLGİÇ
Rektör / Rector

Yazı İşleri Müdürü / Editor in Chief
Prof. Dr. Cengiz BATUK
Dekan / Dean

Editör / Editor
Dr. Öğr. Üyesi Hasan ATSIZ

Editör Yrd. / Editorial Assistant
Arş. Gör. Halil İbrahim DOĞRAMACI

Alan Editörleri / Field Editors
Arş. Gör. Osman CURUK
(İslam Tarihi ve Sanatları Böl.)
Arş. Gör. Sebiha ZEMBİLCİ
Arş. Gör. Halil İbrahim DOĞRAMACI
(Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü)
Arş. Gör. Şule GÜLDÜ
(Temel İslam Bilimleri Bölümü)

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Ali BOLAT
Prof. Dr. Ahmet ÇAKIR
Prof. Dr. Cengiz BATUK
Prof. Dr. Erkan PERŞEMBE
Prof. Dr. Metin YILMAZ
Doç. Dr. Faruk SANCAR
Doç. Dr. Recep DEMİR
Doç. Dr. Recep GÜN
Doç. Dr. Süleyman TURAN
Dr. Öğr. Üyesi Hasan ATSIZ

Yayın Yeri ve Tarihi / Publication Place and Date
Samsun, Haziran 2018

Alan Editörleri / Field Editors
Arş. Gör. Rabia DOĞRU (Türkçe)
Arş. Gör. Tuğba TAŞDEMİR (English)

Bu dergi uluslararası veri indeksi, TÜBİTAK-ULAKBİM

Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı ve ASOS Index tarafından taranmaktadır.

Yayın Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Abdurrahman HAÇKALI; Doç. Dr. Abdurrahman ÖZDEMİR; Prof. Dr. Abdülbaki GÜNEŞ; Doç. Dr. Ahmet ALBAYRAK; Prof. Dr. A. Ali BAYHAN; Prof. Dr. Ahmet BULUT; Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI; Prof. Dr. Ahmet İshak DEMİR; Prof. Dr. Ahmet KOÇ; Prof. Dr. Ali BULUT; Prof. Dr. Ali Rıza GÜL; Prof. Dr. Ali Osman KURT; Prof. Dr. Ali TOKSARI; Prof. Dr. Ali YILMAZ; Prof. Dr. Ali Rıza AYDIN; Doç. Dr. Ayşe Zişan FURAT; Prof. Dr. Bahattin KÖK; Prof. Dr. Bahattin YAMAN; Doç. Dr. Bekir ŞİŞMAN; Prof. Dr. Bilal SAKLAN; Prof. Dr. Burhanettin TATAR; Yrd. Doç. Dr. Dursun Ali TÖKEL; Prof. Dr. Dilaver GÜREK; Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM; Prof. Dr. Ejder OKUMUŞ; Prof. Dr. Eyup BAŞ; Prof. Dr. Eyyüp TANRIVERDİ; Prof. Dr. Faruk KARACA; Prof. Dr. Gerald R. HAWTING; Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN; Prof. Dr. Hakkı ÖNKAL; Prof. Dr. H. Ahmet ÖZDEMİR; Doç. Dr. Halil APAYDIN; Prof. Dr. H. İbrahim BULUT; Prof. Dr. H. İbrahim ŞİMŞEK; Prof. Dr. Harun YILDIZ; Prof. Dr. Hasan AYIK; Prof. Dr. Hasan ONAT; Prof. Dr. Hüseyin KARAMAN; Prof. Dr. Hüseyin YILMAZ; Doç. Dr. Kadir GÜRLER; Prof. Dr. Kaşif Hamdi OKUR; Doç. Dr. İbrahim İŞİTAN; Prof. Dr. İsmail YİĞİT; Prof. Dr. İsmet ERSÖZ; Prof. Dr. Kadir ALBAYRAK; Doç. Dr. Kemal ATAMAN; Doç. Dr. Kemal ÖZKURT; Doç. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ; Prof. Dr. Kemal YILDIZ; Prof. Dr. Latif TOKAT; Prof. Dr. M. Doğan KARAÇÖŞKUN; Prof. Dr. M. Münir ATALAR; Y. Doç. Dr. M. Kâmil YAŞAROĞLU; Prof. Dr. Mahmut AYDIN; Prof. Dr. Mehmet ATALAY; Prof. Dr. Mehmet EVKURAN; Prof. Dr. M. Akif KILAVUZ; Prof. Dr. Metin YURDAGÜR; Prof. Dr. Michel REEBER; Prof. Dr. Musa YILDIZ; Prof. Dr. Mustafa ALICI; Prof. Dr. Mustafa BAKTIR; Prof. Dr. Mustafa BİYİK; Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK; Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU; Prof. Dr. Münir KOÇTAŞ; Prof. Dr. Nebi GÜMÜŞ; Prof. Dr. Necmeddin GÖKKİR; Prof. Dr. Nihat DALGIN; Prof. Dr. Nurullah ALTAŞ; Prof. Dr. Niyazi USTA; Prof. Dr. Remzi KAYA; Prof. Dr. Ömer Faruk YAVUZ; Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ; Prof. Dr. Ramazan AYVALI; Prof. Dr. S. Sabri YAVUZ; Prof. Dr. S. Leyla GÜRKAN; Prof. Dr. Samim AKGÖNÜL; Prof. Dr. Selahattin POLAT; Doç. Dr. Selim EREN; Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ; Prof. Dr. Süleyman TOPRAK; Prof. Dr. Süleyman TULUCU; Prof. Dr. Şevket TOPAL; Prof. Dr. Şevket YAVUZ; Prof. Dr. Şinasi GÜNDÜZ; Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR; Prof. Dr. Üzeyir OK; Prof. Dr. Vejdi BİLGİN; Prof. Dr. Yavuz KÖKTAŞ; Prof. Dr. Yavuz ÜNAL; Prof. Dr. Yurdagül MEHMEDOĞLU

Bu Sayının Hakemleri / Advisory Board (This Issue)

Prof. Dr. Abdullah Emin Çimen; Prof. Dr. Ahmet Koç; Dr. Öğretim Üyesi Cemil Küçük; Doç. Dr. Cenan Kuvancı; Prof. Dr. Cevdet Kılıç; Prof. Dr. Enbiya Yıldırım; Doç. Dr. Erdoğan Baş; Prof. Dr. Erkan Perşembe; Doç. Dr. Fatih Erkoçoğlu; Prof. Dr. Fethi Kerim Kazanç; Prof. Dr. Fikret Karapınar; Dr. Öğr. Üyesi Hasan Selim Kiroğlu; Prof. Dr. Kerim Buladı; Prof. Dr. Latif Tokat; Prof. Dr. Mehmet Akif Koç; Prof. Dr. Mehmet Evkuran; Prof. Dr. Mehmet Katar; Prof. Dr. Muhsin Akbaş; Prof. Dr. Mustafa Alıcı; Doç. Dr. Mustafa Hocaoglu; Dr. Öğr. Üyesi Nurullah Yazar; Prof. Dr. Osman Eyiupoğlu; Doç. Dr. Selim Eren; Prof. Dr. Soner Gündüzöz; Prof. Dr. Şuayip Özdemir

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (OMÜİFD); yılda iki kez yayımlanan hakemli bilimsel süreli bir yaygın organıdır. Dergide yayımlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazarlara aittir. Yazılar; yayıncı kuruluşun izni olmadan kısmen veya tamamen bir başka yerde yayımlanamaz.

Yazışma Adresi / Corresponding Adress

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Dergi) Kurupelit / SAMSUN
Tel: 0362 4576084 Fax: 0362 4576083
e-mail: omuifd@gmail.com web: http://dergipark.ulakbim.gov.tr/omuifd

İÇİNDEKİLER

Makaleler / Articles

Prof. Dr. Metin YASA	
İnsanlık Ürünü Olumsuzluklar Karşısında İnsan ve Aşk <i>Human Being and Love against the Negativities of Humanity</i>	5-17
Doç. Dr. Ahmed Muhammed Saeed AL SAADI	
الدولة المدنية وموقف الإسلام منها <i>The Civil State and the Islamic Attitude towards it</i>	19-39
Dr. Öğr. Üyesi Hayrettin ÖZTÜRK	
Kur'ân-ı Kerîm Kıraatinde Dâd (ض) Harfi: Mahreci ve Sıfatları <i>The Sound "Dâd" in Quranic Recitation: Its Origin And Characteristic</i>	41-67
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim BAYRAM	
İbnü'l-Cevzî'nin Akıl Anlayışı <i>The Understanding of Reason of Ibn al-Jawzi</i>	69-108
Dr. Öğr. Üyesi Yaşar AKASLAN	
Fâtiha Sûresi'nin Kırâat İhtilâfları Bağlamında Değerlendirilmesi <i>Evaluation of Chapter Fatiha in terms of Dispute Recitation</i>	109-141
Arş. Gör. Osman AYDIN	
Anadolu Coğrafyasında Hadis Usûlü Çalışmaları: Molla Yegân ve Risâletu Usûli'l-Hadîs <i>Studies in Hadith Methodology in Anatolia: Mollah Yegân and "Risâletu Usûli'l-Hadîs"</i>	143-165
Mustafa TURAN & Hümeýra DUMAN	
Mary Daly'nin Ataerkil Hristiyan Tanrı Anlayışı Hakkındaki Eleştirileri <i>The Criticism of Mary Daly of Christian Patriarchal God Perception</i>	167-188

Kıtap Tanıtım ve Değerlendirmeler / Book Reviews

Dr. Öğr. Üyesi Emrah KAYA	
Tasavvufî Perspektifte Nefs ve İlintileri <i>Yazar: Dilek Öz Bolat</i>	189-195

Dr. Emine GÜMÜŞ BÖKE

İslam Hukukuna Giriş

Yazarlar: Ahmet Yaman - Halit Çalıř

197-200

Arş. Gör. Harun BİÇAKCI

Kentsel Devrim

Yazar: Henri Lefebvre (Trc.Selim Sezer)

201-206

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

TASAVVUFÎ PERSPEKTİFTE NEFS VE İLİNTİLERİ

Dilek Öz Bolat, Tasavvufî Perspektifte Nefs ve İlintileri,
(Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2018)

Değerlendiren / Reviewed by

EMRAH KAYA

[Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi ABD.
Faculty Member, PhD., Sakarya University Faculty of Theology,
Department of Islamic Philosophy
emrahkaya@sakarya.edu.tr]

Geliş Tarihi / Received: 20 Nisan/April 2018

Kabul Tarihi / Accepted: 22 Haziran/June 2018

Yayın Tarihi / Published: 27 Haziran/June 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/June

Yıl / Year: 2018 *Sayı – Issue:* 44 *Sayfa / Pages:* 189-195

Atıf/Cite as: Kaya, Emrah. "Tasavvufî Perspektifte Nefs ve İlintileri yazar Dilek Öz Bolat (Kitap Değerlendirmesi) – Review of Tasavvufî Perspektifte Nefs ve İlintileri by Dilek Öz Bolat. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- Ondokuz Mayıs University Review of the Faculty of Divinity 44 (Haziran-June 2018): 189-195.

İntihal /Plagiarism: Bu kitap değerlendirme yazısı, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://dergipark.gov.tr/omuifd>

Copyright © Published by Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi – Ondokuz Mayıs University, Faculty of Divinity, Samsun, Turkey. All rights reserved.

Dilek Öz Bolat, Tasavvufî Perspektifte Nefs ve İlintileri,
(Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2018)

Maddenin ötesinde bir hakikat olduğu düşüncesiyle hareket eden ve bu hakikati bulma gayreti ile farklı öğretisi ve doktrinler geliştiren İlkçağ filozoflarından Ortaçağ filozof ve teologlarına ve hatta günümüz düşünürlerine kadar birçok ilim insanı nefis ve ruh kavramları üzerine düşünmüştür. Ruh ve nefis kavramları ayrı mıdır yoksa aynı hakikatin farklı hallerinin isimleri midir? Ruh ve nefsin kaynağı nedir? Ruh ve nefsin akıbeti ne olacaktır? Ruh ve nefsin eğitimi mümkün müdür? Mümkünse, nasıl bir yol izlenmelidir? Böylesi sorular meselelerin omurgasını oluşturmuştur.

Meseleye İslam düşüncesi özelinde bakacak olursak bu soruların felsefe, kelâm ve tasavvufta da önemli yer işgal ettiğini görmek zor olmayacaktır. İncelemeye çalıştığımız bu kitap meseleye tasavvufî perspektif ile yaklaşmakta; felsefe ve kelâm tartışmalarına temas etmemektedir. “Kalp, Nefs ve Ruh”, “Etvâr-ı Seb‘a: Nefsin Yedi Mertebesi” ve “Etvâr-ı Seb‘a’nın Taalluku” başlıklarıyla üç ana bölümden oluşan kitabın konuları işleyişi ise tasviridir.

Nefsin tanımlarına değinerek başlanılan kitapta bazı müfessirlerin nefis ile ruh terimlerini eş anlamlı olarak kullandığı belirtilmiştir. Sufilerin nefis tanımlarının ise biraz daha farklı olduğuna işaret eden yazar bu tanımları Hakîm et-Tirmizî (ö. 898), Abdülkerîm Kuşeyrî (ö. 1072) ve Hucvirî (ö. 1077) gibi mutasavvıflar ekseninde aktarmıştır. Her ne kadar “Kuşeyrî eserinde nefis hakkında şunları zikretmektedir” ifadesinden sonra bir sayfalık alıntının neden Kuşeyrî’den değil de Sühreverdî’den yapıldığı anlaşılmasa da genel temayülün ruh ile insanın hayat ilkesini veya manevi-iyi yönünü; nefis ile de insanın şehvî, manevi-kötü yönünü kast etmek olduğu anlaşılmaktadır (s. 13-15).

Kalp, nefis ve ruh terimlerini konu edinen birinci bölüme Gazâlî temelli tasviri bir özet ile başlanmıştır. Bu üç kavrama akıl kavramını da eklemek ve bunlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymakla Gazâlî’nin özgün katkısına işaret eden yazar Gazâlî düşüncesindeki ruh aşamalarına de-

ğinmiş ve insanın bir nevi ruhi gelişim aşamalarından biri olarak aklîliğe temas etmiştir. Fakat daha sonrasında yazar, Kur'an-ı Kerim'deki tefekkür, tedebbür gibi düşünmeye yönelik kelimelerin akıl ile değil kalp ile ilişkilendirildiğini söylemektedir. Muhammed, Hucûrat, ve Kâf (çalışmada yanlılıkla Hadîd olarak yazılmıştır) sûrelerinden alıntılar yaparak iddiasını desteklemektedir. Ancak Bakara sûresi 44, 171, 242; Yâsîn sûresi 62; Hadid sûresi 17 vb. birçok ayette çok defa zikredilen “ya‘kilûn/ta‘kilûn” ibârelerinin ise neden akla değil de kalbe ilişkin olarak anlaşılması gerektiğine dair bir açıklama yapılmamıştır.

“Nefs ve Ruh Terimlerinin Birbiri Yerine Kullanılması” başlığı altında da birçok ayete yer verilmiştir. Fakat tasavvuf perspektifiyle konunun ele alınacağını düşündüğümüz bu meselede önemli mutasavvıflara atıf bulunmamaktadır. Kelâbâzî'nin *et-Ta'arruf* eserine iki, Gazâlî'nin *Me'âricü'l-kuds* eserine de bir defa atıf yapılmıştır. Hâlbuki bu konuda başvurulabilecek çok sayıda eser olduğu bilinmektedir. En azından en kolay ulaşılan eserlerden *İhyâ'*ya başvurulabilirdi. Kaldı ki, “Sufilerin büyük çoğunluğu ruhun bedene hayat veren bir mana olduğu hususunda görüş birliğine varmıştır” ifadesinden sonra sadece Kelâbâzî'ye atıf yapılması önemli bir eksikliklerdir. Bu, Kelâbâzî'nin görüşü olsa bile akademik bir eserin nakilden öte bir bilgi sunması haklı olarak beklenmekte ancak bu beklenti karşılık bulamamaktadır. Ayrıca, “Sizi (ruhtan) yarattık, sonra da size şekil verdik (cesetlerinizi yarattık)” (el-A'râf, 7/11) ayetine istinaden İbn Abdullah İskenderî tarafından “Allah, ruhları bedenlerden önce yaratmıştır” şeklinde serdedilen ifade kaynaksız bir şekilde kullanılmıştır. Ayet mealinin parantezler ile belli anlamlara hasredilmesi bir yana, bir sözün kaynaksız kullanılması akademik bir problemdir. Dahası, aynı sayfada muhaddislere göre nefis ve ruh ayrı olmakla beraber nefsin kıvamının ruha bağlı olduğu şeklindeki ifade yine kaynak gösterilmeden aktarılmıştır (s. 24). Söz konusu ibâyeyi hangi muhaddisler, nerede söylemiştir? Kısacası bu bölümde tasavvufta ruh ve nefis kavramlarının birbiri yerine nasıl kullanıldığından ziyade yazarın ayetlerden ne anladığını ve tasavvuf okumalarından elde ettiği bazı bilgileri görmekteyiz.

“Etvâr-ı Seb‘a: Nefsin Yedi Mertebesi” başlığıyla açılan ikinci bölümde neden Enfâs-ı Seb‘a teriminin tercih edilmediği kısa, öz ve başarılı bir şekilde aktarılmıştır. Yazar, nefsin ruhtan ayrı olduğuna işaret ederek nefsin kendi ontolojisi üzerinde bir seyir gerçekleştirmek suretiyle manevi gelişim gösterdiğini belirtmektedir. Daha sonrasında tasavvufta genel kabul gören nefsin mertebelerine değinen yazar, manevi ilerleyişine göre de bu mertebelerin nefis için kemâlâtın basamakları ve manevi keşf durakları olduğunu söylemektedir. Nefs-i emmâre, nefis-i levvâme, nefis-i mülhime, nefis-i mutmainne, nefis-i râzıyye, nefis-i marziyye ve nefis-i kâmile şeklinde sıralanan mertebelerden ilk üçü insanoğlunun genel olarak gidip geldiği mertebeler olarak değerlendirilmektedir (s. 28-36).

Yazar, “Hiç şüphesiz nefis devamlı kötülüğü emreder. Ancak Rabbinin esirgediği müstesna.” (Yûsuf, 12/53) ayetinde nefsin, kötülüğü emreden olarak nitelendirildiğini ve emmâre mertebesindeki nefsin tüm insanları inanan ve inkâr eden ayrımı yapmaksızın daima kötülüğe ve süflî olana sevk ettiğini belirtir. Hâlbuki daha öncesinde nefsin birinci mertebesi (nefis-i emmâre) insanın ilk-el benliğine benzetilmişti. Bu durumda insanın ilk-el (bozulmamış, değiştirilmemiş) doğasının kötü olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Böylesi bir yaklaşımın Hristiyanlıktaki ilk günah anlayışından farkı nedir? “Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını ilham edene andolsun ki, nefsin arındırılan kurtuluşa ermiştir.” (eş-Şems, 91/7-9) ayetinde bahsedilen insan doğası ile yazarın yorumu nasıl örtüşmektedir? Şems sûresindeki mezkûr ayetlerin nefsin üçüncü mertebesi olan nefis-i mülhimeye işaret ettiği şeklinde yorumlanması ise konuyu belli bir netliğe kavuşturmuş değildir. Yazar, tasavvufta genel olarak kabul edilen yaklaşımı ortaya koymaya çalışmış olsa da meseleye yeni bir bakış açısı kazandırmayacaksa, zihinde oluşan sorulara cevap vermeyecekse bu tanımlamaları içeren bir kitabı hâlihazırda yüzlerce bulunanlara ilaveten “yeniden” hazırlamanın ve yayımlamanın amacı nedir?

Kitabın üçüncü bölümü de “Etvâr-ı Seb‘a’nın Taalluku” başlığıyla tanımlanmıştır. Nefs mertebelerinden, bu mertebelerin karakterlerinden

ve çeşitli ilişkilerinden bahsedilen bu bölümde nefsin, varlık mertebeleriyle olan ilişkisi de konu edilmiştir. Burada detaylarına girmeyeceğimiz bu mertebelerin izahı İbnü'l-Arabî merkeze konulmak suretiyle yapılmıştır. Daha önceki tasavvufî açıklamalarda Kuşeyrî'ye sıkça atıf yapıldığı halde burada İbnü'l-Arabî'nin görüşlerinin merkeze alınmasının nedeni kısa da olsa açıklanmalıydı. Ayrıca İbnü'l-Arabî'nin *İnşâ'üd-devâir* adlı eserinde Allah'ın zâtı için otuz civarında isimden bahsediyor olması ile burada Allah'ın zâtının "lâ taayyün mertebesi" ile isim ve sıfatlardan hâli görülmesi nasıl uyuşmaktadır? Bu da izah edilmesi gereken başka bir husustur (s. 54).

Çalışmada "taayyün-i evvel mertebesinin" zâttan hemen sonra geldiği ve bunun da levh-i mahfûz ve hakikat-i Muhammediyye isimleri ile tanımlandığı söylenmektedir. Bu konuda Hüsameddin Erdem'e bir atıf olmakla beraber, bu atıf yetersizdir. Çünkü birincil kaynakların yanı sıra birçok ikincil kaynaktan faydalanılarak İbnü'l-Arabî'nin Yeni Eflâtuncu bir çizgide yaratılışı izah ederken Mutlak Bir, İlk Akıl ve Ruh denkleminde İlk Akıl'ın hakikat-i Muhammediyye'ye; Ruh'un da bir nevi levh-i mahfûza denk düştüğü, yani farklı mertebelere işaret ettiğini söylemek mümkündür. Bu konudaki farklı perspektifleri görmek için William Chittick, Henry Corbin, Ian Richard Netton ve Michael Ebsen gibi kimselere oryantalist yaftası yapıştırmadan bakılabilir. Böylece bu mevzunun burada anlatıldığı gibi sorunsuz ve basit olmadığı da görülecektir.

Kitabın içeriğine yönelik eleştirilerimizin yanı sıra akademik disiplin ve formata uymayan kusurlar da bulunmaktadır. Üstelik bu kusurlar okuyucunun dikkatini dağıtacak, imla hatalarına odaklanmasına neden olacak derecede fazladır. Kimi atıflarda "X suresi" yazarken kimi atıflarda sadece sûrenin adı yazıyor (s. 12-13). Arapça isimlerin kullanımında kimi zaman kısmî bir transkripsiyon kullanılarak, mesela, "İbnü'l-Arabî" şeklinde yazılmış kimi zaman ise "İbn Arabî" yazılmıştır. Gazâlî'nin ismi "Gazzâlî" olarak transkripsiyon ile yazılırken "Hakîm et-Tirmizî" nedensiz bir şekilde bu uygulamaya tâbi tutulmamıştır. Bazen "hakikat-i..." yazılmış bazen de "hakikat-ı..." yazılmıştır (s. 55). Doğrusu "ayan-ı sabi-

te” mi yoksa “a‘yân-ı sâbite” midir? Aynı sayfa içinde bazen “nefs-i em-mâre” yazılmış bazen de “nefsi emmâre” yazılmıştır (s. 40-41). Doğrusu “nefs-i” mi yoksa “nefsi” midir? Böylesi tutarsızlık ve özensizlik örnekleri kitabın başından sonuna kadar devam etmektedir. Keza kitabın dipnot ve kaynakçasında bir sistem, düzen ve kaide olmaması da akademik disipline uymamaktadır.

Kitabı incelerken dikkatimizi çeken en vahim kusurlardan bir tanesi de önemli iddiaların kaynak gösterilmeden kullanılmasıdır. Tasavvuf literatüründe Allah’tan, peygamberlerden, meleklerden ve diğer velilerden keşf ve ilham yoluyla bilgi alarak konuştuğunu, yazdığını iddia eden pek çok kimse vardır. Bu nedenle bu iddia sahiplerinin kaynak göstermesini beklemek abestir. Ancak yazar çok defa kaynak kullanmayı ihmal etmektedir. Mesela, nefsin yedi mertebesinin sırasıyla açık mavi, kırmızı, yeşil, beyaz, sarı, siyah renkler; son mertebenin de rensizlik ile ilişkili olduğunu ve bu mertebelerin bu şekilde renklere tekabülü, onlarda bulunan nurun renk olarak tecellisi ile olduğunu iddia ederken bu bilgilere nereden ve nasıl ulaştığını belirtmemektedir. Yine aynı şekilde bu mertebelerin sırasıyla “lâ ilâhe illallâh”, “Allâh”, “Hû”, “Hakk”, “Hayy”, “Kayyûm” ve “Kahhâr’a” tekabül ettiğini söylerken bu bilgiye nereden ulaştığı meçhuldür (s. 46-47). Bu meyandaki bir diğer örnek de İbnü'l-Arabî’ye ait olduğunu iddia ettiği bir rubaiyi kaynaksız bir şekilde kullanmasıdır (s. 51). Çalışmada yine bu şekilde işaret edilebilecek çok sayıda örnek bulunmaktadır.

Sonuç olarak, ülkemizde tasavvuf hakkında yazılan kitapların sayısı oldukça fazladır. Tasavvufun mevcudatın vücuda gelmezden önceki halinden insanın bu âlemi terk ettikten sonraki ahvâline kadar birçok hususa değiniyor olması bu kitapların sayısını artıran önemli bir faktördür. Maalesef bu kitapların çoğunun bir mutasavvıfın düşüncelerini/tecrübelerini bizâtihi hakikatin kendisiymişçesine analitik ve eleştirel yaklaşımdan uzak bir şekilde aktardığını görmekteyiz. Bu, hem bilgi kirliliğinin hem de insanları bilgiyi sorgusuz almasının/kabul etmesinin temel sebebidir. Bu eserlerin birçoğu ilmî bakımdan bir anlam ifade etse

de akademik anlamda takip ve taklit edilebilecek eserler değildir. Ayrıca incelememize konu olan bu kitabın yazarı bir akademisyen olduğu için onun eserinin de akademik ölçütler ışığında incelenmesi gerekmektedir.

Tasavvuf anabilim dalında akademik çalışmalar yürüten yazarın temas ettiği konunun önemi ve kıymeti ortadadır. Nefs, kontrol altına alındığında insanın “yaratılmışların en şerefli” olabileceği göz önünde bulundurulursa bu kıymet daha iyi anlaşılacaktır. Bunun yanında bir de nefsin başıboş bırakılmasının insanı “alçakların alçağına” indirebileceğine dikkat edersek nefis ile ilgili çalışmaların, eserlerin ne denli önemli olduğunu kavramak kolaylaşacaktır. Diğer taraftan, böylesi önemli bir konuyu bu kadar kapsamlı ve geniş ancak yüzeysel ele almanın; aslında makale hacmindeki bir çalışmayı kitap olarak telif etmenin akademik değeri de tartışmaya açıktır.

Kaynakça

Öz Bolat, Dilek. Tasavvufi Perspektifte Nefs ve İlintileri, Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2018.

